

HİLMİ YAVUZ'LA FATİH'TEN AYASPAŞA'YA

BEŞİR AYVAZOĞLU

1- Hilmi Yavuz, aslen Siirtli bir ailenin çocuğu olmakla beraber, çocukluğunu ve ilk gençliğini İstanbul'un kadim semti Fatih'te yaşamış, hâlen Ayaspaşa'da ikamet eden bir İstanbullu...

Aziz Hilmi Bey, sizin hem bir İstanbullu, hem de bir entelektüel olarak İstanbullu çok yakından ilgilendiğinizi, İstanbullu ilgili kendinize ait görüşlerinizin bulunduğunu; ayrıca ilk gençlik yıllarınızı nefis-i İstanbul'da, nefis-i İstanbul'un en eski semti olan Fatih'te yaşadığınızı biliyorum. İstanbullu ne zaman tanıştınız? Nasıl bir tanışmadı bu? O günlerden başlayarak bugünlere gelmek istiyorum.

Tabii... Ama önce şunu söyleyeyim: Ben İstanbul doğumluyum, ama nüfus cüzdanımda Biga yazıyor. Bunun sebebini de belirtmemde yarar var. Ben doğduğumda babam, Biga kaymakamıymış. Annem İstanbul'da Alman

Hastanesi'nde doğum yapıyor, çünkü Biga'daki imkânlar 1936 yıllarında müsait değil. İstanbul'da doğuyorum, Biga nüfus memuru, nüfus cüzdanının çıkarılması sırasında babama diyor ki: "Mahdum, her ne kadar İstanbul'da doğduysa da, onu biz Bigalı yapmak istiyoruz. Sakıncası yoksa doğum yerini Biga olarak yazabilir miyim?" Babam da sakıncası olmadığını söylemiş. Ama senin de çok iyi bildiğin gibi, bütün bir çocukluk hayatım büyük ölçüde babamın kaymakamlık yaptığı taşra ilçelerinde geçti.

***Hüzün ve Ben* adlı kitabınızda da anlatıyorsunuz o ilçeleri.**

Evet, 1945 yılında babam, Orhangazi'de kaymakamken, yeni ilçe olmuş Güneyce'ye, Rize'nin ilçesi, atandı. Kıdemli bir idareci olarak valilik beklerken, nahiyeden yeni ilçe olmuş Güneyce'ye atanması, galiba onuruna dokundu. Rapor aldı ve biz kalktık, İstanbul'a geldik. Babamın halasının oğullarının birlikte oturdukları büyük, ahşap aile evine konuk olduk. İlkokul 4. sınıfı da İstanbul'da, adı şimdi Akşemsettin İlkokulu olan 40. İlkokul'da okudum.

"Nohut oda bakla sofa" dedikleri cinsten bir ev mi yoksa konak mı?

Yo yo, nohut oda bakla sofa bir ev. Küçük bir ahşap ev. Üç katlı... Hala oğulları üç kardeşiler, her katında biri oturuyordu, çocukları ve eşleriyle birlikte. Sanıyorum, onlardan birinde, bir odayı bize verdiler; bir yıl orada kaldık. Bu ev, Zeyrek'te -adını da çok iyi hatırlıyorum- Fenerci Hüseyin Çıkmaçı diye bir sokaktaydı. Çıkmaçının hemen sağ tarafında bir büyük elektrik, babamın deyişiyle, bir "muhavvile merkezi" vardı; "Dikkat Tehlike!" yazan kurukafalı... Sokağa girer girmez sağ tarafta büyük bir bahçe, sol tarafta da büyük bir bahçe... Bir bahçe kapısı ve bir koridor, yol koridoru... Sağ taraftaki o büyük bahçede de eski bir konak vardı. O konağın zaman zaman çitlerini aşar, bahçeye girer ve bahçedeki meyve ağaçlarından erik araklardık. Araklama diye bir şey vardı o zamanlar...

2- Tophane sirtlarından Üsküdar'a bakış

Çocukluğumuzun vazgeçilmez maceraları...

O yıllarda İstanbul, benim için sadece Fatih ve civarından ibaret. 10-11 yaşındaydım ve dergi almak için Saraçhanebaşı'na giderdim. Fatih Parkı'nın hemen yanında, şimdi Fatih Sultan Mehmed heykelinin -maalesef kötü bir heykeldir- bulunduğu arsada bir fırın, fırının yanında kahve vardı. Kahveci, Siirtliydi.

Hemşehriniz yani.

Evet, hemşehrim. "Ammoaskar", derdik biz ona, yani "Asker amca". Fırının önünde de yine Siirtli bir hemşehrimizin, Mehmet Ağabeyin gazete tezgâhı vardı. Dergileri oradan alırdım: *Çocuk Gözü*, *Çocuk Haftası*, *Binbir Roman*... Dolayısıyla bütün o yıllarda benim Fatih ve İstanbul idrakim: Fenerci Hüseyin Çıkmazı, Fatih Parkı, Fatih Camii ve Saraçhane başındaki o gazeteci Mehmet Ağabey'in gazete tezgâhından ibaretti.

Fenerci Hüseyin Çıkmazı... Ne güzel isim! Kim bilir kimdi Fenerci Hüseyin?

İstanbul'da o cânım sokak adlarının çoğu büyü, gizemli ve şiirlidir. Beyoğlu'nu keşfetmeye çalıştığım ilk gençlik yıllarımda Tünel'le Galatasaray arasındaki Eski Çiçekçi Sokağı'nı fark edince "Ne kadar şiirsel bir sokak adı bu!" diye düşünmüştüm. Sonra Eyüp'te Karyağdı Sokağı'nı keşfettim. Biliyorsun, Sait Faik'in "Öyle Bir Hikâye"sinde Çilek Sokağı vardır. Bu sokağın peşine düştüm ve buldum sonunda. Kuşdili'ndeydi... Yine Sait Faik'in sözünü ettiği Ağaççileği Sokağı'nı da buldumdu.

Bu sokak adlarını değiştirmiyorlar mı, canım çok sıkılıyor. Peki, Fenerci Hüseyin Çıkmazı duruyor mu?

Fenerci Hüseyin Çıkmazı, 1989 yılında duruyordu. Şöyle: O yıllarda *Aktüel* dergisi benimle bir röportaj yaptı. İstanbul'u Dinliyorum kitabım çıkmıştı o sırada. O röportaj dolayısıyla çocukluğumun İstanbul'unun

sokaklarını dolaştık. 1989'da Fenerci Hüseyin Çıkmazı duruyordu.¹ Derken babam Samsun'un ilçesi Terme'ye tayin edildi. Terme'de iki yıl kaldık. Ortaokulu Çarşamba'da okudum. Uzun hikâyesidir, onlara girmiyorum. Sonra 1950 yılında babam, Şebinkarahisar'a atanınca emekli oldu. Ve biz Siirt'e, yani baba yurduna döndük. Ortaokulu Siirt'te bitirdim, fakat orada lise yok. En yakın lise Diyarbakır'da. Ya Diyarbakır'a gidilecek ya İstanbul'a... Ben ailenin tek çocuğuyum, özenle büyütülmüş bir çocuk, dolayısıyla öyle kolay kolay da bir yerlere emanet etmek istemiyor, iyi bir okul olsun istiyorlar. Diyarbakır mı, İstanbul mu konusunda bir tereddüt yaşandı. Ailede uzak bir damat, Faik Ağabey, Kabataş Lisesi mezunu idi. Bir toplantı yapıldı, konuşuluyor: "Bu çocuk nereye gidecek?" falan diye... Sonunda Faik Ağabey'in de müdahalesiyle Kabataş Erkek Lisesi'ne kaydolmama karar verildi ve İstanbul'a göç ettik, ailece...

Nereye yerleştiniz?

Önce yine geçici olarak babamın hala oğullarının...

O ahşap ev...

Hayır, o ahşap evden çıkmış, bu defa Zeyrek'te Şebsefa Camii vardır, o caminin yanındaki Meyvalı Bostan Sokağı'ndaki 1 numaralı eve taşınmışlar. Büyük bir ahşap yapı, Fenerci Hüseyin Çıkmazı'ndaki gibi "nohut oda bakla sofa" değil, gayet güzel, geniş, ferah odaları olan bir konak... Çok iyi hatırladığım bir evdir o. Şimdi yok Meyveli Bostan Sokağı... O bölge İMÇ oldu biliyorsun. Bir ev tutuluncaya kadar burada kaldık. 1950 yılının Eylül'ünde Kabataş'ta yatılı -evci yatılı- lise öğrenciliği başladı. Evden Eminönü'ne Küçük Pazar yoluyla bir iniş vardı; pazar akşamları erken saatte o yoldan iner -yatılı olduğum için pazar akşamları okulda olmak durumundaydım- Eminönü'ne gelir, oradan Bebek-Eminönü tramvayına biner, Ortaköy'den bir önceki durakta, bizim lisenin durağında inerdim. Yolu çok iyi hatırlıyorum, çünkü nerede ne yazıyor, ona çok meraklıydım. Yol boyunca bütün levhaları, tabelaları filan okurdum.

Şu anda resim gibi gözünüzün önünde olmalı.

Evet, resim gibi gözümün önünde. Hatta bazı şeyleri geçenlerde bir yazımda da zaten anlattım. Mesela, şimdi Halk Bankası'nın olduğu o büyük hanın girişinde Volf Çernis adında bir avukatın levhasını hatırlıyorum. Sonra, onun hemen yanında bir yelekçinin tabelasını: "Yelekçi Mordo"... Biraz daha ilerde, Necatibey Caddesi'ne

¹ Fenerci Hüseyin Çıkmazı, Zeyrek'te ismini ve varlığını korumaktadır.

3- Edirnekapi'dan Beyazıt'a uzanan yol, aslında tarihî Divanyolu'nun bir parçasıydı. İmar faaliyetleri sırasında, Edirnekapi'dan başlayıp Fatih Camii külliyesine uzanan, Şehzadebaşı istikametinde ilerleyerek Beyazıt'a ulaşan 30 metre genişlikte, ortası refüjlü bir caddeye

girildiğinde, sol tarafta bir şarap imalatçısı: "Şarapçı Diamandi Dimenksis". Bu arada, eğer belleğim beni yanıltmıyorsa, -yanıltıyor da olabilir- hemen Karaköy'den Necatibey Caddesi'ne dönerken sağ tarafta "Karaköy Börekçisi" vardı, harikulade börek ve poğaçaya yapardı. Zaman zaman babamla okula giderken veya beni okuldan alırken Karaköy'de iner, o börekçiye uğrar, sıcak poğaçalar alırdık. Onun lezzetini hâlâ unutamam. Karaköy Börekçisi'nin hemen yanında bir baklavacı vardı, Gaziantep Baklavacısı... Aklımda yanlış kalmış olabilir ama Hacitahiroğlu idi adı; onu hatırlıyorum. Ve tabii, daha sonra artık yalnız dolaşabildiğim zamanlarda cumartesi öğleden sonra ve pazar günleri, Bâbiâli Yokuşu...

dönüştürülmüştü. Bu caddenin Edirnekapı ile Macar Kardeşler Caddesi arasındaki bölümü "Fevzipaşa Caddesi" adıyla bilinmektedir

Oradan neler hatırlıyorsunuz? Yani gazetecilerin bir zamanlar "Bizim Yokuş" dedikleri Ankara Caddesi'nden?

Bizim yokuş... Hemen söyleyeyim. Sirkeci'den yukarıya doğru çıkıyoruz: Benim hatırladığım, ilk sağ tarafta Semih Lütfi Kitabevi vardı. İki vitrini, ortadan giriş kapısı, vitrininde Semih Lütfi Kitabevi'nin bastığı kitaplar bulunurdu. Kitapları da hatırlıyorum: Özellikle Refik Halit Karay'ın kitapları... Oradan aldığım ilk kitap, yanlış hatırlamıyorsam Refik Halit Karay'ın *Ay Peşinde* adlı kitabıdır. Ondan sonra o kitabevine dadandım. Aldığım ilk kitaplar arasında Reşat Enis'in *Toprak Kokusu* ve daha birçok kitap vardır. Semih Lütfi Kitabevi'nin, içeriye girildiğinde gayet korkutucu bir görünümü olan, benim "Madam" dediğim bir yöneticisi vardı.

O kadını 1970'lerde görmüştüm, ben de hatırlıyorum.

Öyle mi? Enteresan... Kadın bende hep caydırıcı bir etki uyandırmıştır. Yani "Niye geldin, ne işin var? Hadi bakalım, işini gör hemen çık!" gibi falan... Korka çekine birtakım kitapları istediğimi hatırlıyorum. Kadının genç okurlara özellikle pek de itibar etmediğini düşünürdüm. Zaten gözleri hep uykulu bakardı. Yukarıya doğru çıkıyoruz; Semih Lütfi'den sonra -ona yetişemedim ama- Burhan Arpat'la Salah Birsal'ın küçük bir kitabevi varmış, sağ tarafta bir yerde... Ondan sonra hatırladığım, Remzi'dir. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi ve Remzi...

O zaman da şimdiki yerinde mi yine Remzi Kitabevi?

Evet, şimdiki yerinde. Ama ondan önce Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları'nın satıldığı kitabevi vardı. Remzi'nin tam karşısında, çıkarken sol tarafta, Hilmi Kitabevi vardı. İbrahim Hilmi Çığraçan... Hilmi Kitabevi benim için Hüseyin Rahmi Gürpınar'dı. Hüseyin Rahmi'nin bütün kitapları biliyorsun, İbrahim Hilmi'de yayımlanmıştır. Tabii bir de Remzi'nin yanında İnkılap Kitabevi... Remzi Bey genellikle tezgâhın başında dururdu. Tabii her zaman bir yardımcısı veya çırağı vardı ama müşterilerle bizzat kendisi muhatap olurdu Remzi Bey. Onun da tıpkı Semih Lütfi'nin madamı gibi sanki müşteriyle fazla yüzgöz olmak istemiyormuş gibi bir tavrı vardı. Yani Remzi'den de alışveriş ederken biraz çekinerek ve ürkerek davrandığımı hatırlıyorum nedense...

Meserret Kiraathanesi'ne uğrar mıydınız? Ankara Caddesi'yle Ebussuud Caddesi'nin kesiştiği yerdeymiş.

Hayır, Meserret'e uğramazdım, önünden geçerdim. Bu arada bir şey daha söyleyeyim: Eminönü'nden Sirkeci'ye giderken Hacibekir'in tam karşısında 4. Vakıf Han vardır. Altında Borsa Kiraathanesi vardı. Bazen cumartesi günleri okuldan çıktığımda babam beni Borsa Kiraathanesi'nde karşılardı. Borsa Kiraathanesi, tıpkı Tokatlıyan gibi büyük bir cam vitrinin arkasında oturan müdavimlerin kiraathanesiydi. Oradan Hacibekir'e uğrar, birtakım şekerlemeler alırdık. Yukarıya tramvayla çıktığımızda, babam rahmetli, eve gitmeden önce Beyazıt Meydanı'nda Küllük'ün tam karşısında Emin Mahir Efendi Lokantası vardı; oranın dönerini ben çok severdim. Babam da...

Yani Emin Mahir Efendi Lokantası'na yetiştiniz. Biraz orayı tarif eder misiniz?

Söyle, tam Beyazıt Camii'nin girişinin sağ tarafında -üniversite tarafında değil, öteki tarafta-

4- Sarayhané'nin bir zamanlar nasıl yer olduğunu gösteren etkileyici bir fotoğraf. Arkada Bozdoğan kemerini

Ordu Caddesi'ne bakan tarafta.

Evet. Tam da Ordu Caddesi'ne bakan tarafta değil, Beyazıt'a bakan tarafta. Tabii meydandaki büyük havuzu vs. söylememe gerek yok. Şöyle giriyorsun, dar bir yol var, ağaçlıklı bir yol: O yolun sağ tarafı Emin Mahir Lokantası, sol tarafı Küllük'tü. Küllük'te oturmadık. Bir kere zannediyorum babamla oturup bir kahve içmişliğimiz var. Daha doğrusu babam kahve içiyordu, ben de gazoz mu ne... Ve babamın bana: "Bak evlat, bu kahveye münevver insanlar gelir, burada bu insanlar kendi aralarında sohbetler ederler. Yani bu kahvenin böyle bir namı vardır." gibi bazı şeyler söylediğini hatırlıyorum. Kimler olduğunu söylemedi tabii. Herhâlde benim büyük ihtimalle tanımayacağımı düşünerek. Sadece "münevverler" dediğini hatırlıyorum.

Meyvalı Bostan Sokağı'ndaki konakta kalmıştık. Bu konakta ne kadar oturdunuz?

Çok değil, kısa süre kaldık. Sonra Kızıtaşı'nda bir ev tuttuk. O evde 1950'den 1958'e kadar yaşadık. Benim lise hayatım ve üniversite birinci ve ikinci sınıflarıyla gazetecilik hayatımın büyük bir bölümünde o evde kalmışızdır.

Kızıtaşı'nın da hatıralarınızda, hafızanızda önemli bir yeri olsa gerek.

Tabii. Kızıtaşı'ndan Sarıgüzel'e doğru yürümekten, Fatih'in ara sokaklarında akşamları dolaşmaktan, her sokak başını gizemli ve büyük bir serüvene başlıyormuş gibi dönmekten büyük bir haz duyardık. Fatih sokaklarının unutamadığım simalarından biri Süpürgeci Ali'dir; sırtında süpürgeleri ve yüzünde sufiyane bir gülüşle bir sokaktan ötekine dolaşır dururdu. Ali'ye sonraları Kızıtaşı'ndaki Acem'in Kahvesi'nde de rastladım. Süpürgeci Ali'yi ve o gün yaşadıklarımı "Bir Süpürgeci Mitolojisi" başlıklı yazıda uzun uzadıya anlatmıştım. Kızıtaşı'ndaki evimizde, yatak ve çalışma odamın penceresi doğrudan doğruya Kızıtaşı'na bakıyordu. İlginçtir, tesadüfler benim hayatımda... Timaş Yayinevi'nin editörü Emine Hanım'ın evine uğradığı bir vesileyle. Benim sekiz dokuz yılımın geçtiği o apartman yıkılmış. [Adı Çiner Apartmanı. Çiner Apartmanı, Kat. 2, No. 5... Adresi çok iyi hatırlıyorum, çünkü ben o adresi daha sonra *A Dergisi*'nde idarehane adresi olarak vermiştim. Onun da hikâyesi ayrıdır, ilginçtir. Eve birtakım mektuplar geliyor, babam diyor ki: Böyle birisi yok burada. *A Dergisi* falan... Tabii babamın da haberi yok, sonradan söyledim]. Emine

5- Tipik bir İstanbul sokağı... İstanbul şehir estetiği hakkında açık bir fikir veren bu sokağın benzerlerine 1980'lere kadar rastlamak mümkündür

Hanım'ı anlatıyordum: Yahu, burası bizim oturduğumuz yer dedim. Bizim apartman yıkılmış, onun yerine yapılan apartmanın ikinci katında Emine Hanım oturuyor mu? Tesadüfün bu kadarı olmaz! Bu bir... İkinci tesadüf de şu: İkinci kez evlendiğimde Valideçeşme'de oturduğum apartmanın yerinde, daha önce ahşap bir ev varmış ve bu ev Behçet Hoca'nın Beşiktaş'ta Camgöz Sokağı'na taşınmazdan önce oturduğu kira evi değil miymiş?

Behçet Necatigil'in...

Evet. Behçet Hoca bir akşam bana yemeğe geldiğinde çok şaşırıldı. Tıpkı benim Emine Hanım'ın oturduğu evi görünce şaşırıldığı gibi...

Peki Kızıtaşı?

Kızıtaşı'na gelirken sol tarafta vergi dairesi vardı. Fatih'ten tanıdığım insanlardan söz edeyim istersen: Gazeteci Mehmet Ağabey'den söz etmiştim, Mehmet

Ağabey'in oğlu Hakkı, Fatih Parkı'yla fırın arasında bir kulübe yaptırmış, o kulübede gazete satıyordu. Benim üniversite yıllarımda akşamları genellikle orada toplanırdık. Hakkı'nın arkadaşlarından biri, İslam Çupı'ydı. Meşhur spor yazarı... Çok yakın dostluğumuz olmuştu. Arnavuttur; babası Arnavut Kralı Zogo'nun yaveriymiş. Evlerinde, oturma odasının duvarında Kral Zogo'nun bir fotoğrafı ve babasının üniformalı bir fotoğrafı vardı. İslam'ı hatırlıyorum, basketbolcu Baba Yavuz'u [Türkoğlu] hatırlıyorum, Oktay Kavrakoğlu'nu. İslam'ın arkadaşı Cüneyt'i... Sonra benim ilkokul dördüncü sınıftan arkadaşlarım, Metin Altıparmak filan... Kızıtaşı'ndan çok şey hatırlıyorum, açık söylemek gerekirse.

O sütunla ilgili bir şeyler de yazmışsınız da *Hüzün ve Ben*'de.

O, tarihine ilişkin. Bir de tabii aşklarımıza ilişkin bazı şeyler...

6- Şişli-Beyazıt tramvayı, İstiklal Caddesi'nden Taksim'e dönüyor. İstiklal Caddesi'nin bugün hayal edilmesi bile zor olan tenhalığı ve sükûneti dikkat çekici

Kabataş Lisesi mezunusunuz. Dolayısıyla Kabataş, Beşiktaş ve Ortaköy bölgesi de üç dört yıl yaşam alanınız olmuş.

Kabataş Erkek Lisesi binası, aslında biliyorsun, bir sahil sarayıdır.

Bilmez miyim? Sultan Abdülaziz'in hal' edildikten sonra hapsedildiği, daha sonra katledildiği veya intihar ettiği Feriye Sarayı...

Sahil sarayı, evet ama bizim için kalın ve yüksek duvarlar, büyük, cesim demir kapılar ve kapıyı tutan Pala Yusuf Ağa demektir. Yüksek, yaldızları dökülmüş tavanlarına bakarak dolaştığım o ilk günü hiç unutmam. Bir hapis haneye kapatıldığım duygusuna kapılmıştım. Bir sürü yasak vardı. İlk yıl, deniz tarafından, küçük, ama tavanı süslü sınıflardan birine düştüm. Tahta sıralar birbirine o kadar yapıştı ki en arka sıralarda oturanlar, sıraların üzerine basarak

tahtaya kalkıyorlardı. Okulun bir sahil sarayı oluşu, güzel havalarda, ilkbaharın başlarında yahut sonbaharın ilk günlerinde sabah ve akşam, ayrıca teneffüslerde deniz kıyısında dolaşabiliyordum. En büyük eğlencemiz, okulun önünden geçen Boğaz vapurlarına okulu selamlamaları için "Kaptan, öt!" diye bağırmaktı. Bütün Boğaz vapurlarının kaptanları, biz daha bağırmadan düdüklarını öttürmeye başlıyorlardı.

Necip Fazıl da bir yazısında buna benzer bir hadise anlatıyor. 1930'ların sonunda, 63 numaralı Şirket-i Hayriye vapurunun ihtiyar kaptanı, adı Tahsin, çok sevilirmiş. Boğaz'ın çocukları 63 numara uzaktan belirince kıyıya koşar, hep bir ağızdan "Ya ya ya... şa şa şa! Tahsin Kaptan bin yaşa!" diye bağırmağa başlıyorlardı. Bunun üzerine Tahsin Kaptan, vapurun canavar düdüğünü çeker, uzun uzun öttürmüştü.

7- Sirkeci Meydanı. Arkada Mimar Kemalettin Bey'in eseri olan 4. Vakıf Hanı görülüyor. İmar hareketlerinden bu meydan da nasibini alacaktır. Bahçekapı'ya geçip Ankara Caddesi'ne dönmek üzere olan tramvaysa Maçka-Beyazıt tramvayı olsa gerek (*İstanbul'un Kitabı*)

Aynı şey... İsterse öttürmesinler! Sahil, “Kaptan, öt!” haykırışlarıyla inlerdi. En büyük zevkimiz bu. Akşamüstleri çıkma imkânı bulduğumuz zaman da genellikle Ortaköy'e gider, Dereboyu'nda dolaşırdık. Daha sonra da, Ortaköy'de, sahile çıkan yolun bitiminde, sol tarafta bir kahve vardı; o kahvede zaman zaman oturur, tavlama oynayan arkadaşlarımızı seyrederdik. Bunlar dışında Ortaköy hakkında da pek bir şey kalmamış zihnimde. Dedim ya, Kabataş Erkek Lisesi, Ortaköy'ün Muallim Naci Caddesi'ne bakan koca demir parmaklıklı koca kapısı ve bu kapıyı bekleyen Pala Yusuf Ağa'sıyla tutukluluk, Boğaz'a bakan yüzüyle de özgürlük duygusunu kıskırtmıştır. Deniz, gemiler ve karşıda İcadiye'nin yemyeşil tepeleri...

Hatırladığım kadarıyla babanızla İstanbul'da yaptığınız gezintiler var. Mesela Sümbül Efendi...

A, evet... Sümbül Efendi, tabii. Şimdi bir gün şöyle bir şey oldu: 40. İlkokul'da okurken, yıl 1946

büyük ihtimalle, on yaşındayım ve yazın bir tatil günü olmalı. Genellikle böyle şeyler yapardık. Babam: “Hadi yürü, gidiyoruz.” derdi. Sorulmuyor “Nereye gidiyoruz, niçin gidiyoruz?” Çıkardık, tramvaya binerdik. O gün Aksaray'dan Topkapı tramvayına bindik ve Kocamustafapaşa civarında bir yerde indik. Babam “Burada bir çiçekçi yok mu?” dedi. Bana soruyor. Genellikle böyle bir huyu vardı. Kendi kendine, karşısında biri varmış gibi soru sorardı. Bakındı şöyle etrafına, biraz yürüdük, çiçekçi yok. Sonra bir yere girdik. Büyük bir ağaç, çınar ağacı büyük ihtimalle... Bir sessizlik...

Çınar değil, servi...

Servi... Zincir bağlanmış.

Huzur romanında Ahmet Hamdi Tanpınar da çınar diyor.

8- Hilmi Yavuz, İstanbul'u yaşamakla kalmayıp yazarlardan biridir

Evet, o da çınar diyor. Beni de muhtemelen Tanpınar yanıltmış olmalı. Ama o zincir niye bağlanmış hiç bilmiyoruz. Ondan sonra dedi ki: “Allah muhabbetinin kokusunu duyuyor musun evlat?” Birdenbire böyle bir koku... Bu kendi kendine telkinle olan psikik bir mesele midir, bilemiyorum; ama birdenbire böyle kesif bir çiçek kokusunun orayı, o mekânı kapladığını hissettim, yadırgadım ve titredim. “Ne oluyoruz?” falan diye. İşte orada kısaca Sümbül Sinan’dan bahsetti. “Burası Sümbül Sinan hazretlerinin türbesidir.” dedi, dualar edildi filan...

Oradan çıktık ama ben sersemlemiş gibiyim. Müthiş bir şeydi bu! Sonradan babam anlattı: “Ben sümbül arıyordum...” falan diye. Hâlâ ne zaman hatırlasam ürperirim.

“Sümbül ve Kuyu” şiiri oradan geliyor galiba.

Evet, oradan...

Başka nereleri geziyordunuz böyle?..

Yine benim İstanbul’da olduğum 1946 yılında, meşhur *Missouri* gemisi geldi İstanbul’a.

Herhâlde Washington büyükelçimiz Münir Erteğün’ün cenazesini getirdiğinde mi?

9- Büyük bir mimar olan Kemaleddin Bey’in I. Abdülhamit Külliyesi’nin büyük bir kısmını yok ederek yaptığı 4. Vakıf Hanı

Tabii o zaman Münir Erteğün’ün cenazesini getirdiğini hatırlamıyorum. Babam söylediye bile belleğime kaydetmemişim. Herkes gidiyor, “Müthiş bir gemi, görülmemiş bir zırhlı!” filan diye. Kalktık, gittik. Annem de nasıl bir şey diye merak ediyor. Bir *Missouri* şehir efsanesi dolaştı yani İstanbul’da. Millet akın akın Dolmabahçe’ye gidiyor, seyrediyor. Galiba birkaç kez de Amerikalılar İstanbullulara gemiyi görüp gezme izni vermişler, ama biz onu yapmadık. Sadece uzaktan temaşa eyledik. Babam rahmetli “Oraya kadar boşuna gittik. İşte bir gemi gördük.” falan demiş, bana ve anneme biraz “İlla görelim!” dediğimiz için söylenmişti. Bunlardan başka bir hikâyem daha var, sana onu da anlatmalıyım. Onu da birkaç defa yazdım. Saraçhanebaşı’nda tam o Mehmet Ağabey’in ve fırının karşısında Mimar Ayasağa Mescidi vardı. Mimar Ayas Ağa, Fatih’in mimarbaşı. Ve İstanbul’daki ilk Müslüman yapının -dinî mimari olarak ilk yapı- Mimar Ayasağa Mescidi. 1950’lerin sonlarında doğru Adnan Menderes’in imar “hamlesi”, öyle deniyordu, İstanbul’u yeniden imar etme merakı başladığında, yolun açılması ve dolayısıyla mescidin yıkılması gündeme geldi. Belediye binası filan henüz yok. Oralarda hep evler ve dükkânlar. Babam, bu konularda gayet hassas biriydi. Nasıl olduysa bilmiyorum, İbrahim Hakkı Konyalıyla tanışmış ve bir sivil eylem başlatmışlar, Mimar Ayasağa Mescidi yıkılmasın,

10- Bir zamanlar Eminönü Meydanı... Yeni Camii'nin önünde kamyonlar, otobüsler, at arabaları ve insanlar iç içe

diye. Sonradan babamdan dinledim bu hikâyeyi. İlginçtir, kalktılar, İbrahim Hakkı Konyalı'yla birlikte Ankara'ya gittiler. Vakıflar Genel Müdürü de o sıralarda Orhan Çaplı... Hiç unutmuyorum. Teminat vermiş babama ve Konyalı'ya, "Hiç merak etmeyin." demiş, "yolu açacağız, ama camiyi oradan olduğu gibi alacağız, aşağıya, Aksaray'a doğru, Horhor'da bir yere yerleştireceğiz, hiç endişeniz olmasın. Yıkılmayacak, sadece yer değiştirecek!" Hiç unutmuyorum, 1955 olmalı... Babam büyük bir keyifle geldi, "hallettik" diye. Bir sabah baktık ki, Mimar Ayasağa Camii hak ile yeksan olmuş. İstanbul Devlet Sanatlar Akademisi hocalarından Behçet Ünsal, 1950 ile 1969 yılları arasında, İstanbul'da "imar" adı altında yerle bir edilen eski eserlerin içler acısı bir envanterini çıkarmıştır, biliyorsunuz.

Behçet Ünsal'ın makalesini biliyorum.

Bu makalede, yıkılan yüzden fazla tarihî eserin adı geçiyor. Mesela Azapkapı Valide Camii... Azapkapı

Valide Camii ve Azapkapı ile Perşembe Pazarı arasındaki küçük alana bakan Saliha Sultan Sıbyan Mektebi de -bizim çocukluğumuzda 48. İlkokul'du- Semavi Eyice Hoca'nın deyişiyle, "şehircilik ve şehir imarının, eski eserleri gelişigüzel yıkmak suretiyle yapılabileceğine inanan bir zihniyet" in kurbanı olmuştur! Behçet Ünsal Hoca, makalesinde, bizzat yaşadığı bir olayı da anlatır: Beşiktaş'ta, Mimar Sinan'a ait Sinan Paşa Hamamı, yine bir yol meselesi yüzünden değeri inkâr edilmek suretiyle körü körüne yıkılmıştır. Sinan Paşa Hamamı'nın yıkılması, 1957'de Anıtlar Yüksek Kurulu'nda uzun tartışmalara yol açmış; Celal Esad Arseven, Kemalî Söylemezoğlu, Ali Saim Ülgen, Zeki Faik İzer ve Behçet Ünsal Hoca yıkılmamasını savunmuşlar. Başkan Tahsin Öz, eserin "değersizliğinde" ısrar etmiş ve bir oy fazlasıyla yıkım kararı çıkmış. Behçet Ünsal Hoca, "Bu olay hukuk ve mimari tarihimizin bir yarası olarak kalacaktır." der. Unkapanı'ndaki Süleyman Subaşı Camii de yıkılmıştır ve bu cami de Mimar Sinan'a aittir!

11- Cağaloğlu'ndan Sirkeci'ye inen yokuş, bugünkü adıyla Ankara Caddesi. Bir zamanlar kitapçıların ve yayıncıların mekân tuttuğu, gazetelerin Bâbiâli'ye yakınlığı dolayısıyla tercih ettiği bu caddede gazeteciler "Bizim Yokuş" derlerdi

Bunlardan bizde çok var, diye yıkmışlardır.

Bunlardan bizde çok var... Yıkılım gitsin!

O zaman, imar hareketlerini çok iyi hatırlıyorsunuz.

Çok iyi hatırlıyorum. Gazeteciydim çünkü.

O günlerdeki duygularınızı, intibalarınızı filan biraz anlatır mısınız? Neleri gözlediniz?

Anlatayım: Bu hadiseler, 1957-1958 yıllarında *Vatan*'da gazetecilik yaptığım yıllara rastlar: O yıllarda, Menderes'i İstanbul'a geldiği zamanlarda takip görevi bana verilirdi. Başbakan Park Otel'de kalırdı. Muzaffer Ersü özel kalem müdürüydü, o konuşmaz; açıklamaları yardımcısı Büyükelçi Şefik Fenmen yapardı. Telefon ona bağlanır ve Beyefendi'nin -"Beyefendi" denirdi Başbakan'a- o gün hangi bölgelerde hangi imar faaliyetlerini teftiş ettiği öğrenilirdi. Benim hatırladığım çok vahim yıkımlar aslında Fatih'te. Fatih'te, Mimar Ayasağa

Mescidi de dâhil olmak üzere sol taraftaki o blokun, Belediye Sarayı'nın olduğu bölümün bütünüyle yıkılmasıdır. Bulvar açılmıştı zaten, Lütfi Kırdar zamanında, zannediyorum, 1948'de açılmıştır. Ama büyük ölçüde Fatih ve civarıyla sınırlı kaldı benim gördüğüm yerler. Somut olarak gördüğüm yıkımlar, Fatih ve Beyazıt'taydı. Ama Şefik Bey "Beyefendi bugün Emirgân'a gitti, Emirgân'da şu şu şu blokların yıkılmasını buyurdu." derdi. O yıllarda öyle bir durum vardı yani. Bizim gazeteci olarak gidip gördüğümüz yerlerin sayısı çok azdı.

Bu imar hareketiyle ilgili haberler yapıyor muydunuz?

İmar hareketleriyle ilgili haberler, çok sıradan haberler olmaya başlamıştı. İşte "Başvekil Adnan Menderes, bugün şurada imar sahalarını gezmiş ve alakalılarına gereken direktifleri vermiştir." Bu kadar. Başvekil olduğu için birinci sayfaya giriyor haber, ama içeriğinin hiçbir kıymet-i harbiyesi yok.

12- Dolmabahçe Sarayı'nın has ahırları ve Tiyatro-yı Şâhâne, Milli Şef devrinde yıkılarak yerine İnönü Stadyumu yaptırılmıştı. Yukarıda söz konusu has ahırların nadir fotoğraflarından biri görülüyor

Aslında bu tahribata karşı ciddi manada mücadele veren de yoktu galiba.

Hiç yoktu, hiç yoktu.

Yani bir-iki aydın dışında da kimsenin sesi çıkmıyordu. Bugünkü gibi tarih ve çevre şuuru gelişmemişti.

Yok. Yalnız, daha önce yazmıştım, Rıfki Melül Meriç'in Üsküdar'da Atıkvalide Çarşısı'nın bir duvarının yıkılması, yani Yahya Kemal'in "kör kazma" dediği felakete maruz kalması sırasında: "Burayı yıkamazsınız, burası tarihî bir mekândır!" diye müdahale ettiğini hatırlatmak isterim. Müteahhit, Rıfki Melül Hoca'dan şikâyetçi olmuş ve hoca yakalanıp karakola götürülmüştür.

Tarihî eserlerin yıkılmaması için münferit olarak mücadele edenler var. Fakat devrin hâkim zihniyeti, bu "köhne" yapıların niçin muhafaza edilmesi gerektiğini anlamıyor ve bu yönde mücadele verenleri eskicilikle suçluyorlar. Zannedirim, Menderes de Tek Parti

Devri'nde İstanbul'un şuurlu olarak ihmal edildiği, yani yok olmaya terk edildiği şeklinde bir düşünceden hareketle...

Şu da var: Senin de çok iyi bildiğin gibi rahmetli Turgut Cansever'in bir tespiti vardı: Zannediyorum *Arkitekt* dergisine yazmıştı da. Kendisinden de birkaç defa dinlemiştim. Demişti ki: "Menderes; şurası yıkılsın, burası yıkılsın diye talimat verirken İTÜ'nün şehircilik profesörleri 'Aziz Başvekilimiz, siz şehirciliği bize üç ayda öğretir duruma geldiniz.' demişlerdir." Bu konuda yazdığım bir yazıda Keçecizade İzzet Molla'nın ünlü beyitini hatırlatmıştım: "Meşhûrdur ki fîsk ile olmaz cihan harâb/Eyler ânı müdâhene-i âlimân harâb." O dönemde kesinlikle öyleydi, yani "müdâhene-i âlimân" söz konusuydu. Menderes'e karşı hiçbir sivil girişim söz konusu olmamıştır. Yalnız işte dediğim gibi, babamın ve İbrahim Hakkı Konyalı'nın çok münferit ve çok küçük girişimleri ve onlar gibi birkaç kişi...

13- Şirket-i Hayriye vapurları, 1851'den sonra Boğaz'ın ayrılmaz parçaları hâline gelmişti. Fotoğrafta, bir yandan çarklı arabalı vapur Kabataş İskelesi'ne yanaşıyor. Arka planda Topkapı Sarayı, Ayasofya ve Sultanahmet Camii

Bu tahribatın sadece Menderes dönemine ait olduğu sanılır. İşte son zamanlarda kavga konusu olan Taksim Topçu Kışlası, 1940 yılında yıktırıldı. İbrahim Paşa Sarayı'nı ve Beyazıt Külliyesi'nin hamamını yıktırmak için, 1930'larda 1940'larda devrin en önemli aydınları yıkılsın diye nasıl mücadele veriyorlar, inanamazsınız. Osmanlı bakıyesi eserlerini köhne ve ilerlemeye engel şeyler olarak gören aydınların saldırısı gibi görünüyor. Birkaç aydının kararlı mücadelesi sayesinde, günümüze ulaşabilmiş tek vezir sarayı olan İbrahim Paşa Sarayı kısmen kurtarılabilmiştir. Yıkılan kısmının yerine, yakın zamanda boşaltılan Adliye Sarayı yapılmıştı.

Son derece doğru bir tespit. Yüzde yüz öyle...

Demokrat partililer de CHP'nin içinden çıktılar. Aynı kafa... Dolmabahçe'nin has ahırları, Tiyatro-yı Şahane'si de Tek Parti Devri'nde yıkıldı.

Başbakan 0093 plakalı siyah Cadillac'ıyla nerede bir yıkım varsa oraya gider, yanında kim varsa, mesela Belediye İmar müdüründen ve İTÜ'nün Şehircilik hocalarından bilgi alır, onlara talimat verirdi.

Bana sorarsanız, Menderes'in yaklaşımı, "İstanbul'u siz ihmal ettiniz, ben imar ediyorum" mantığına dayanan bir çeşit rövanşti. Bugün olsa herhâlde o kadar cesur hareket edemezdi.

Kesinlikle mümkün değildi. Kesinlikle...

Çok iyi hatırlıyorum, UNESCO, 1975 yılını Mimari Miras Yılı ilan etmişti. O tarihten sonra yavaş yavaş konuşulmaya başlandı bu meseleler. Anladık ki rahmetli Menderes, imar edeyim derken ciddi bir kıyım yapmış. O devirde yaşayan insanlar belki de "İşte kurtuluyoruz şu salaş şeylerden, tahtakurusu yuvası evlerden!" diye seviniyorlardı eminim.

Valla o tahtakurusu meselesi çok önemlidir. İstanbul'da ahşap evlerde yaşadığımız yıllarda annem, yatağın yanına büyük bir leğen ve leğenin içine su koyardı. Ve yukarıdan, tavandan düşen tahtakurularını toplayıp leğene atardı. Sabahleyin kalktığımızda o leğenin su yüzeyinin tamamen tahtakurularıyla kaplı olduğunu görürdük. Çok ciddi bir meseleydi.

Ben de çocukluğumu ve ilk gençliğimi ahşap evlerde yaşadım. DDT filan da vardı. DDT'nin olmadığı dönemlerde ahşap evlerde yaşamak herhâlde çok zor olsa gerek. Neyse, tahtakurusu meselesini geçip İstanbul'da sizin yaşadığınız mekânlara gelelim.

Şimdi, şöyle bir şey var. İstanbul benim için tamamen kendi yaşadığım mekânlarla sınırlı olmak gibi bir anlam taşıyor. Yani İstanbul'da bilmediğim, yaşamadığım, herhangi bir hatıramın olmadığı mekânların -sadece İstanbul için değil, Ankara için de öyle, başka şehirler için de öyle- herhangi bir anlamı yok. Yani şehir -sadece benim için değil belki de, birçokları için böyle olduğunu düşünüyorum- yaşanan ve hatıralarının olduğu mekânlarla var olan bir durum gösteriyor diye

14- Beşiktaş Vapur İskelesi'nin yaklaşık yetmiş yıl önceki görünüşü

düşünüyorum. Onun için, mesela benim için Fatih, Fatih'in 1950'li yıllarda Fatih Caddesi'nin veya Macar Kardeşler Caddesi'nin iki yanındaki o büyük çınar ağaçları, ortada gezi alanı ve sağlı sollu kırmızılı-yeşilli tramvayların aktığı bir mekân olarak hep belleğimde kalmıştır. Fatih'teki insanlar veya akşamüstleri o genç insanların gidip gelişleri, volta atışları, gezintileri filan aklımda kalmıştır. Kabataş Lisesi, Ortaköy öyle... Yani bunu söylerken ben biraz da Tanpınar'ın Haşim için söylediğini kastediyorum. "Hayatı kasten daraltmaktan hoşlanırdı." diyor ya... Ben de biraz öyleyim aslında. Bir şehir benim için ancak çok dar ve sınırlı birkaç mekân için vardır. Yani kişisel olarak öyledir. Yoksa elbette bir okuryazar olarak İstanbul'un tarihî ya da doğal anlamı elbette benim için çok büyük. Ama bunu bireysel yaşantıya indirgediğiniz zaman sadece dar ve sınırlı birkaç mekândan ibaret kalır İstanbul benim için. Şimdi mesela Taksim ve civarıdır.

O hâlde Taksim ve civarımı konuşalım.

Şöyle, 1985 yılında ben, Gümüşsuyu'na taşındım. 1985'ten itibaren Gümüşsuyu'nda yaşıyorum. Daha önce Beşiktaş Akaretler'de, Valideçeşme'de kalıyordum. Sonra

Gümüşsuyu'na taşındım. Eşimle birlikte kaldığım evi almıştık. O evi boşanma sırasında eşime bıraktığım için, ben yine o civarda bir ev buldum. 1995'te şimdi oturduğum eve taşındım. Yine kira evi tabii. Taksim, benim için özellikle tabii, kahveleriyle var olan bir mekândır. Benim için biraz da belki gençlik yıllarımızda Paris'teki kahvelerde geçirilen o zamanın, sohbetlerle vs. -aslında böyle bir gelenek bizde de var. Kahvehane, kıraathane geleneği. Bir yerlerde buluşulur, konuşulur- onun için Taksim'de The Marmara Oteli'nin kafesinde -şimdi Kitchenette oldu- olmayı, özellikle oranın verandasında oturup vakit geçirmeyi, gazete okumayı, gelip geçenleri seyretmeyi ve zaman zaman kendimi tahayyülata bırakmayı tercih ettiğim bir mekân. Yani onun dışında pek bir yere gitmiyorum aslında. Gitmek de istemiyorum.

Evinize de yakın. Birden aklıma geldi. Sizin hayatınızda Ayasların önemli yeri var. Mimar Ayas Ağa ve Ayas Paşa...

Evet, Ayaspaşa'da oturuyorum, 1985 yazından beri. O tarihte Ayaspaşa, İstanbul'un en sakin ve sessiz semtlerinden biriydi. Bu sessizlikte galiba biraz da Park Otel'in boşaltılmış olmasındandı. Bir zamanlar o güzel

15- 1940'larda Taksim Meydanı (Cumhuriyet Devrinde İstanbul)

terasında oturduğumuz bu otelin yokluğu derinden hissediliyordu. Belki inanmayacaksınız, Ayaspaşa'daki evimde, تنها bir bağ evinde yaşıyor gibiydim. Selimehatun Yokuşu'nu tırmanmaya çalışan tek tük otomobillerin uğultusunu saymazsam, Ayaspaşa, bu şehirde yaşanabilir bir enfes tenhalıktı benim için. Ayaspaşa'da eskiden büyük bir mezarlık olduğunu biliyor olmak da etkiliyordu beni. Yani burası bir zamanlar bir semt-i hâmuşândı. Bu yüzden Park Otel'le Alman Konsoloslugu'nun arasındaki sokaktan geçerken, yürüdüğüm yolun altındaki ölülere tedirgin ediyordum duygusuna kapılmış ve hep usul usul yürümeye dikkat etmişimdir.

Yabancıların "Grand Champs des Morts" dediği Ayaspaşa Mezarlığı, Kanunî'nin sadrazamlarından Ayas Paşa'nın vakfına dâhilmiş. Galiba Paşa'nın konağı da buradaymış ve Cennet Bahçesi diye bildiğimiz meşhur bahçe bu konağın bahçesiymiş.

Evet, Taksim'den başlayıp Fındıklı ve Dolmabahçe sahillerine uzanan büyük bir mezarlıkmış Ayaspaşa Mezarlığı. Evliya Çelebi'de okumuştum; Ayas Paşa,

Kanunî Süleyman'ın beylerbeyilerindenmiş ve Koca Sinan Paşa'nın kardeşiymiş. Semt, adını Ayaş Paşa'nın buradaki havuzlu bahçe ve konağından alıyormuş. Daha sonra, padişah efendimizin köpeklerinin beslendiği Samsunhane de burada inşa edilmiş. Evliya, bir de mesireden söz ediyor: Müneccim Kuyusu Mesiresi... Güya Ali Kuşçu, burada, yıldızları gözlemek üzere bir kuyu kazmıştı ki derinliği tam 105 kulaçmış. Müneccim Kuyusu'nu bilmem ama 1980'lerin sonunda Ayaspaşa'ya derin bir kuyu kazıldı, yıkılan Park Otel'in yerine yapılacak yeni otel için... Böylece "Beton Canavar" Ayaspaşa'ya da girmiş oldu.

Oteli yapamadılar ama şimdi bir beton yığını orada hayalet gibi duruyor.

Evet, bu canavar yüzünden Ayaspaşa'da artık gökyüzü kalmamıştı. Yirmi üç kat olacaktı, bir kısmını yıktılar, bir kısmı İstanbul'un silüetinde hâlâ kara bir leke gibi duruyordu, ama şimdi yeniden inşaata başlandı.

Peki, bu Boğaziçi ne ifade ediyor sizin için?

Boğaziçi'nde yaşamadığım için bana çok fazla bir şey ifade etmiyor. Boğaziçi'ne ilişkin ilk hatıralarım Kabataş Lisesi'nin sahilinden ibarettir. Orada birtakım anılarım var, oradaki o dört yıllık var oluşumun bir anlamı var. Zaman zaman Boğaza'ya gittiğim veya Boğaziçi Üniversitesi'nde hocalık yaptığımda -belki o biraz ilginç olabilir- üniversiteden Bebek'e inerken "Erguvan Şiirleri"ni ilham etmiştir. Nisan-mayıs aylarında erguvanlar çiçek açar ve bilirsin, çiçeklerini çok kısa bir sürede dökerler. Cumartesi günleri yapıyordum ben derslerimi; dersler bittikten sonra öğrencilerimle birlikte o yoldan yürüyerek Bebek'e iner ve Bebek Kahvesi'ne intikal ederdik. O yolculuklar, yol boyunca yapılan sohbetler ve o erguvan çiçeklerinin mor bir halı gibi yere dökülüyor olması beni çok etkilemiştir. Boğaziçi'nde, Kabataş Lisesi'nin sahil kesimi ve Bebek Kahvesi dışında anılarımın bulunduğu mekân yok.

Peki, Emirgân?

Ha, Emirgân var... Emirgân'ı bir romanın refakatinde gezdim.

Hangi roman?

Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam*'ı... Çok ilginç. Bir ara, çok sevdiğim, değer verdiğim romanların başkişilerinin İstanbul'da nerede dolaştıkları konusunda bir şeyler yazmak istedim, ama gerçekleştiremedim. *Aylak Adam* 1958'de yayımlandı. Bizim kuşak için gerçekten çok farklı bir romandır o. Bir kuşağın romanıdır. Yusuf, rahmetli bizden yaşça epey büyüktü. Zannediyorum 1921 doğumlu idi. Yani 15 yaş filan büyüktü. Ama her nasılsa, o dönem gençliğinin -1955'te 19-20 yaşında olan gençlerin- ruhunu ya da çağın ruhunu kavramış gibiydi o roman; kendimizi bulmuştuk aylak adam tipinde. O sebeple *Aylak Adam*'ı, özellikle Emirgân'da -Atılgan, Emirgân'dan hep Mirgün diye söz eder- geçen bölümlerini bir tür gezi rehberi gibi düşünüp Emirgân Çınaraltı'ndan yukarıya doğru çıkan yokuştan başlayarak "aylak adam"ın yolunu izlemeye ve kitapta geçen "küçük deniz"i bulmaya çalıştım. Yazdım da zaten.

Sonra Emirgân'la *Huzur*'da da karşılaşmışsınızdır.

Huzur'u 1970'li yıllarda okudum.

Tercüman baskısından mı?

Tercüman baskısı. Ondan önce okumamışım nedense. Tanpınar'ı herhâlde o zamana kadar gündeme taşıyan bir edebî durum söz konusu olmadı. Biraz da açık söylemek gerekirse, Selahattin Hilav'ın yazısından dolayı...

Şu meşhur yazı, ardından gelen meşhur tartışma...

O yazı dolayısıyla ben, "Böyle bir adam varmış. Bu adamın -Selahattin Hilav'ın deyişiyle- "bilimsel dünya görüşü"ne çok yaklaşmış olduğu görülüyormuş. O zaman tabii hepimiz Marksistiz. Acaba nasıl bir adam bu? Türk romancılığında bizim bildiğimiz Orhan Kemal'den, Kemal Tahirlerden çok daha önce meseleleri çok daha başka bir problematik açıdan ele alan, Doğu-Batı arasına sıkışıp kalmışlığı bir medeniyet meselesi olarak ele alan bir romancı. Vay, okuyalım bunu dedik. Sonra, Selahattin'in yazısıyla Tanpınar'ın romanındaki yaklaşımın örtüşmediğini görüp o yazıyı yazdım. Fakat ilginç olan şudur: Benim hayatımda bu tür tesadüfler de var; Mümtaz'ın âşık olduğu kadının adı Nuran'dır. 1976 yılında ve o Tanpınar heyecanı hâlâ içimizdeyken, benim âşık olduğum kadının adı da Nuran'dı. Benim âşık olduğum Nuran'la, Mümtaz'la Nuran'ın birlikte gezdiği yerleri gezmek gibi bir niyetimiz oldu. Fakat bir türlü gerçekleştiremedik. Bu benim çok istediğim bir şeydi. Özellikle Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* deneyiminden sonra, çok istemişimdir. Yani romanları bir tür gezi rehberi gibi okumak ve roman başkişisinin sevgilisiyle veya yalnız gezdiği yerlerde onun gibi gezmek... Bu arzum, *Huzur* bağlamında gerçekleşmedi maalesef.

Başka, İstanbul'da sizin hayatınızda önemli yeri olan mekân ya da hadise...

Hadise? Tabii 6-7 Eylül olayları... 6 Eylül günü... Ha, bu arada başka bir şey de söyleyeceğim; o da sinemalar... Saraçhanebaşı ile Vezneciler arasında sağlı sollu sinemalar vardı.

Eski Direklerarası yani.

Eski Direklerarası... Anılarda daha çok Beyoğlu sinemaları geçer. İstanbul'da sadece Beyoğlu'nda sinemalar varmış gibi! Oysa Fatih'te, Beyazıt'ta, Çarşıkapı'da, Çemberlitaş'ta ve Sultanahmet'te çok güzel sinemalar vardı. Fatih'te, eski Direklerarası geleneğinin bir devamı olarak Şehzadebaşı, bir eğlence mekânı olma konumunu koruyordu 1950'lerde. Vezneciler'den Beyazıt'a gelirken, solda, müzik aletleri ve notalar satan dükkânlarla, üniversite kitapları satan kitapçılar sıralanmıştı ve henüz Vezneciler yeraltı geçidi açılmadığı için, ana cadde üzerindeydiler. İskender Kutmani'nin müzik mağazası ve Zeynelabidin Cümbüş Evi oradaydı. Fatih ya da Edirnekapı'ya giden tramvaylar Beyazıt Meydanı'nda havuzun çevresinden Vezneciler'e yöneldiğinde, soldaki bu dükkânların önünden geçerek kıvrılır, sağ yanda bulunan bir bayan

16- 6-7 Eylül olaylarında Beyoğlu'nda akıl almaz bir vandallık yaşanmıştı. Fotoğraftaki görüntüler bu vandallığın boyutları hakkında açık bir fikir veriyor

berberinin önünden geçerek -bu berber dükkânı hâlâ aklımdadır, çünkü tabelasında Almanca "Damen Friseur" yazılıydı- o yıllarda, özellikle Fatih'te, yabancı dillerde yazılmış dükkân adlarına ya da yabancı dillerde ilanlara rastlanmazdı. Bundan olacak, tramvayla her geçişimde, berberin, tabelasına niçin "Damen Friseur" yazdığını düşünmüşümdür. Bir arkadaşım "Statü" demişti. Adam herhâlde "Damen Friseur" yazarak berberlik eğitimini Almanya'da almış olduğunu anlatmak istiyordu. Her neyse, Vezneciler'den Şehzadebaşı'na varıldığında, sağda, ilk sinema Ferah Sineması'ydı. Onun yanında da Turan Sineması. Ferah'ın karşısında ise Millî Sineması vardı. Bir sinema daha vardı ama onun adını hatırlamıyorum. Genellikle Beyoğlu'nda oynayan filmler, bir hafta sonra bizim o tarafa, yani Fatih'teki sinemalara gelirdi. O sinemalar, benim için çok anlamlıdır.

Çok da yakın bir yerde evinize. O yıllarda yaşayan bir çocuk için cennete düşmek gibi bir şey...

Tabii, aynen öyle... Şehzadebaşı'nda açılan son sinema, caminin hemen karşısındaki Yeni Sinema'dır. 1953 yılında açıldı ve bizim ilk gençliğimizin sineması oldu. Beyoğlu'ndaki sinemalarla aynı zamanda aynı filmleri

oynatması, biz Fatihli sinema severler için bulunmaz bir nimetti. Filmler haftada bir değişiyordu ve ben, Yeni Sinema'nın müdavimlerinden biriydim. Zaman zaman "Ben niçin böyleyim?" diye sorduğum tuhaf bir huyum var. Birtakım yerleri kendi hayatımda sabitlerim. Yeni Sinema'da kasiyer kız beni tanıdı, "Gene 8-1'i mi istiyorsunuz?" derdi. Ya da "8-2 mi?" Bir blok var, o blokun en ön sırası sekizinci sıraydı. Ondan sonra bir boşluk var, dokuzuncu sıradan itibaren ikinci bloku oluşturuyor. Ben, 8. blokun ilk sağ tarafında, 1. numaralarımı tercih ederdim. Hatta o koltuklar dolu olduğu zaman, o matinelere gitmezdim. Bu, daha sonra benim özellikle Bodrum'da gittiğim motelin, motelde kaldığım odanın, yemek yediğim mekânın ve denize girdiğim kısmın hep aynı olması... Her şey aynı kalsın, hiç değişmesin. "Değişerek devam etmek ya da devam ederek değişmek" değil, "değişmeden devam etmek"... Belki bunu da "hayatı kasten daraltmak"la ilişkilendirebiliriz. Ne diyordum, Şehzadebaşı sinemaları benim hayatımda çok önemlidir. Sana hoş bir hikâye anlatayım: Zannediyorum Ferah Sineması'nda Sarı Yapıncak filmi oynuyor, başrollerde Muzaffer Tema ve Mesiha Yelda... Mesiha Yelda zengin kızı, Muzaffer Tema da onun keman öğretmeni. Çardakta ilk dersi verecek,

masanın üstünde keman duruyor. Muzaffer Tema kemanı almaya yeltenince arkadan paradiden, benim de olduğum matinede bir ses: “Muzaffer Ağbi, Muzaffer Ağbi, hiç zahmet etme. O zaten sen dokunmasan da çalıyor.” Daha önce görmüş anlaşılan filmi. Muzaffer Tema daha eline almadan, keman çalmaya başlıyor. Tabii sinema yıkıldıydı kahkahadan. Senkronu tutturamadıkları için Muzaffer Tema eline almadan keman çalmaya başlıyor.

6-7 Eylül'den geldik buraya.

Neden 6-7 Eylül'den sinemalar çağrışım yaptı? Çünkü 6-7 Eylül'de ben, Millî Sineması'nda bir arkadaşımın John Ford'un bizde Kan Kalesi ismiyle oynayan filmi seyrediyordum. Çok hoş bir kovboy filmidir. Filmin sonlarında doğru dışarıdan gürültüler gelmeye başladı, ışıklar yandı, dediler ki: “Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba koymuşlar, millet Yunan Konsolosluğu'nu protesto etmek için yürüyüşe geçti, haberiniz olsun. Siz de katılın!” falan dediler.

Provokatörler mi?

Tabii, provokatörler... Akşamüzeri... Filmi yarıda bırakarak çıktık. Sinema boşaldı, millet hurra falan... Arkadaşım posta müvezziiydi, entelektüel biri, genç... “Valla ben çıkacağım Beyoğlu'na.” dedi. “Ben eve gidiyorum!” dedim, iyi ki de eve gitmişim. Kıyamet koptu. İki gün sonra çıktık Beyoğlu'na, İstiklal Caddesi'ne; hayatımda böyle bir şey görmedim. Yerlerde top top kumaşlar, buzdolapları, çamaşır makineleri, mücevherler... Yani, akıl almaz bir şeydi gerçekten. Tabii polis ve jandarma var, uzaktan geçebiliyorsun ancak. Dehşetli bir şeydi. Sonra fotoğrafları gördük, olayları işittik. Çok vahimdi gerçekten. Ama işte tam bir provokasyon. Haberi, biliyorsun, Mithat Perin'in *Ekspres* gazetesi vermişti.

Peki, İstiklal Caddesi sizin için ne ifade ediyor?

Beyoğlu, İstiklal Caddesi benim için, tıpkı Şehzadebaşı gibi, “sinema” demektir. Bütün bir hafta boyunca hangi filme ya da filmlere gidileceği düşünüldüğünden, dosdoğru o sinemaya gidilir ve salona bir ürpermeyle girilirdi. Sinemaya gitmek törensel bir anlam taşıyordu da, ondan. Koltuğa kurulur ve görüntülerdeki serüvene kendi imgemi de katmaya çalışırdım. 1955-1956 yılları benim, hemen her gün sinemaya gittiğim, bazen üst üste üç dört film seyrettiğim yıllardı. İstiklal Caddesi'ndeki pastane ve kahveler de ilk gençliğimizin vazgeçilmez mekânlarından. Sinemaya gitmeden önce pastaneye uğranır, sinema saati

beklenirken birileriyle laflanır, bazen da sinema çıkışı, vakit uygunsa, pastaneye gidilirdi. Bizim gençliğimizin gözde pastanesi, Baylan'dı. Salah Birsal'in *Ah Beyoğlu, Vah Beyoğlu*'sunda yazdığı gibi, Baylan'a benim gibi yeni yetme edebiyatçılar 1954 yılında dadandılar.

Markiz ve Lebon gibi pastanelere gitmez miydiniz?

Markiz'e de gidiyorduk, Lebon'a da... Ama Lebon'a biraz çekingen ve kaçamak girerdik. İtiraf etmeliyim, Tokatlıyan, Lebon ve Markiz, biz yeni yetme edebiyatçılara Yahya Kemal'in, Abdülhak Şinasi'nin oturdukları mekânlar olarak uzak, eski ve yabancı geliyordu. Haldun Taner'i bir keresinde orada görünce çok şaşırılmışım. Abdülhak Şinasi Hisar'ı da ilk defa Markiz'de gördüm. Kuşkusuz, hiç çekinmeden girebildiğimiz pastane, Baylan'dı. İlk gençliklerini 1950'lerin sonuna doğru kapatmakta olan bizler için Tünel ile Taksim arasındaki pastanelerde otururken, kendimizi, hep hayalini kurduğumuz Paris yahut Viyana'daki kaldırım üstü kahvelerinden birinde oturur gibi hissederdik. Adlarını büyümlü birer söz gibi bellediğimiz Café Select'ti biraz; biraz Deux-Magots'ydu! Baylan'da Leonidas'ın bize sunduğu milföyleri yiyip sütlü kahvelerimizi içtikten sonra sinemalara gidiyorduk.

Uzun zamandır Kitchenette Cafe'yi mekân tuttuğunuzu biliyoruz. Hakikaten hayatı daraltarak yaşamayı seviyorsunuz. Daha çok yaşamanız ve üretmeniz en büyük dileğimiz. Vakit ayırdığınız için teşekkürler...